Србобран излази: средом, петком и недельом.

Предплату примаю све ц. и кр. поште, познати скупитељи и уредничество (грчка улица, у кући брой 1491).

Рукописи невраћаю се натраг.

СРБОБРАН

Предплатне цене: на три месеца 2 ф. 50 но.; на по године 5 фор.; на годину 10 фор. а. вр.

За огласе плаћа се за оно место, кое еден ред из петита заузима, за сваки пут по 5 новчића, и сваки пут по 30 новч. штемпларине.

Год. IV. У Новом Саду у суботу 29 августа 1864. Брой 19.

Синод србски.

Србски се народ преко явних органа досад готово едногласно изразио, да браћи Романима треба по њиховом захтѣваню оддвоену хиерархийску управу дати. Овай израз народа србског сад е уважио и усвоио и синод србски. Он е у начелу одобрио аутономну црквену управу романску, под кою ће доћи сва диецеза *арадска*. Из *шемишварске* и *вршачке* диецезе добит ће романска хиерархия *неколико протопресвитераша*, у коима већином романски живаљ живи.

Друго е много теже питанѣ, кое са горњим у тѣсной свези стои: како да се *народни фонд* и црквенонародна добра подѣле? ер чуемо, да Романи при овой црквеноадминистративной деоби и одтуда траже знатан део, и то по брою народног живља. Овоме гласу тежко е вѣровати потоме, што би то захтѣванѣ било на очевидной неправди основано, на кое србски народ никад не би могао драговољно пристати. Фонд народни растао е и толики нарастао готово изключиво прилозима *србским*, и *србских* диецезана. Ми знамо да е после смрти самих бачких диецезана знатна свота новца у фонд народни утицала. Тако е после епископа *Гедеона* близу *сто хиљада* форинти бечке вр. а после епископа *Хранислава до осамдесет хиљада у дукати* у фонд народни дошло. Романи дакле ако што и имаю у народном фонду, то ће бити врло незнатна свота. Одбор, кои е одређен, да из дотичних протокола види, како е и одкуда е фонд народни растао. и толики постао, потврдит' ће, као што се ми тврдо надамо, ясни и пайпоуздании калкулски докази истину ових наших рѣчи.

Буковина остае за Романе „камен претикания". Врстни епископ буковински г. Евг. *Хакман* никако не може да се оприятељи са овом сепаратистичном тежњом браће Романа. Њему се она чини *неправославна*, и више на приватном честолюбию, него на духу и користи наше цркве основана. И зато он не само да никако не дѣли мнѣнѣ г. епископе *Шагуне*, него шта више све то већма подчинява се и прилюблюе православном патриярху србском, и остае непоколебим у своме спосоносном увѣреню: да *една* црква треба *едног* да има *поглавара*.

Осим овог питаня спиритуалног, кое е сам синод у начелу рѣшио, приступио е и *одбор народни* претресаню осталих преважних црквених школских и фундационалних дѣла народних, коя, да би лакше и изцрплѣние претрести и савршение Синоду поднети могао, подѣлѣн е на вишестручна оддѣлѣня, и то:

1. *За цркву, нѣну организацию и администрацию*: архимандрит Ангелић референт, Волић и Др. Милетић.

2. *За дошацию и редукцию клира*: парох Живковић референт, прота Матиевић и подп. Ђорђевић.

3. *За школу уобште*: Др. Натошевић референт, Др. Мандић и Миланковић.

4. *За фундацие и њнно употребленѣ*: Др. Хаџић референт, Трифунац, подп. Ђорђевић.

5. *За организацию сабора са изборним редом*: Кушевић референт, Др. Хаџийћ и Трифунац.

У сваком од ових оддѣленя долази іошт по еден епископ као члан.

Адреса

народне скупштине св. кнезу Михаилу

(Свршетак.)

Скупштина народна, подпуно делећи убеђенѣ Ваше Светлости, да е крайнѣ време, да се и у нас уведе разумца и праведна пореска система, а с друге опет стране, сећаюћи се обштега осећаня у земльи коме е она дужна бити израз, свечано изявлюе Вашой Светлости, да доиста можете рачунати на родолюбивост и правичност народа у овой Вашой ствари. Народ зна, Господару, да увеличане земальске потребе, увећана обшта кућа и развиена радня нѣна, потребую и яче изворе за државне приходе, те да се разходи подмирити могу; зна народ, Господару, да, што дае, себи дае и своіой кући, а ником другом, зна народ, на последку, да е праведно, да више плати држави онай, кои више у држави ужива и кои се више користи сваковрстним установама и благодѣяньима државним.

Регални данак на дуван и на со извор е за еден поуздан приход држави, кога скуплянѣ найманѣ стае, а сваки га и неосетно плаћа. По томе се скупштина и томе само са захвалношћу може одазвати.

Народна е войска узданица наша и подпора реда и законитости у земльи. Вашой Светлости можемо за ту меру изявити само благослове у име наше и у име они, кои су нас послали. Ма какве намере биле приписиване мерама, за унапређенѣ отаацбине предузиманима. Ти, Светли Господару, не оставляй правац, коим си пошао за срећу Србие; народ е увек уз Тебе и за Тебе. Ти си Србии уредио войску; Ти си войсци той дао у руке оружѣ Нема речи, коима би ми могли изявити она задовольна и поносита осећаня, коя, при помислу на све ово, одушевляваю сав србски народ.

Пооштрени закони лопова и айдука, и проглашено у неким окрузима изванредно станѣ, доказ су, да е влада Ваше Светлости држала рачун од желя народни. И ова скупштина сада, као што е и то и до сада чинѣно, изявлюе Вашой Светлости желю свега народа, да се не попушта у строгости спрам рђави људи. То е глас, кои пробия Србию од Дрине до Тимока и од Рашке до Београда.

Господару, Твой е ум обширан, Твоя е душа велика, Твое е срце пространо, Ти с тугом говориш о оним синовима Србие, кои су пред узели били да Ти стваraю тешкоће онда, кад Ти о обштем благу мислиш и радиш. Ми благоговемо пред таквим узвишеним чувствима, па се тим више грозимо и гнушамо што се нашло люди, кои су се дотле заборавили, да су своим неделима ишли нато, да отаацбину нашу баце у пропаст или бар да е обуставляю у нѣном напредованю, и да одвраћаю пажню Вашу од стараня о срећи землѣ и народа. Горко нам то пада, Светли Господару, и за то допусти да скупштина изяви сву осуду и све гнушанѣ свое, како спрам поступка они мутљиваца, тако и, іош више, спрам они, кои, као найвиши у земльи суд, кои има да сам врши и да бди да се врше закони, презреше ясне законе, па оставише кривце без икакве казни. Хвала вам, Господару, што бар њима не дадосте, да се, некажнѣно, титраю законима земальским, и тиме спасосте народ од найубитачнии последица, кое би га снашле, да безаконе суђае осташе без казни законите. Но поред свое изяве на оно што е уређено, скупштина народна, верна своим дужностима спрам свое отаацбине и спрам свога владаоца, усуђуе се молити Вишу Светлост, да би благоволели надлежним начином узаконити: да се кривци, као што су они горе поменути, не редовном већ неком нарочитом суду на суђенѣ подвргаваю и строжие казне, него што се другог рода преступници каштигую. А тако исто да свак, ко био да био, засвоя дела буде одговоран по закону, како се не би могао нико толико заборавити да држи: „Овако сам знао, овако сам и радио; за то ми суда нема, нити ме ко може на одговор узимати."

Послуживши као веран толмач народни желя и народнога осећаня, народна скупштина іош едном уверава Вашу Светлост, да ће верни народ србски, захвалан на свим трудима, кое е Ваша Светлост до сад подносила и подноси за благостанѣ и срећу Србие, и имаюћи као и до сада, неограничено поверенѣ у високу мудрост и просвећено патриотство Ваше, Светли Господару, онако исто, као што е, у време беда, стаяо сав уз блаженог спомена отца Вашега, незаборавлѣнога княза Милоша и сада увек бити с Вама и уз Вас, готов принети свеколике жртве у иманю и крви кад год би га позвао глас нѣговог узвишеног Господара и княза Михаила М. Обреновића III.

Тако заключено и проглашено на велико-госпођинской народной скупштини, у Београду 19. авг. 1864.

Ваше Княжеске Светлости,
свога премилостивога Господара
верни и понизни поданици:

Председатель:
Миялко Раденковић, с. р.

Подпредседатель:
Ђорђе М. Топузовић, с. р.

Секретари:
Ђорђе Милићевић с. р.,
Коста Іовановић, с. р.
Посланици.

Србия и њена влада.

Под овим насловом доноси „Хлас" у брою 243. еден чланак, у ком разчланяваюћи престолни говор кнеза Михаила, палази га — а тако и есте — да одвећ помирљивим духом дише, и да превелико поузданѣ на справедљивост и „високу мудрост" блистателне Порте полаже. Ми ћемо главнии нѣгов садржай у преводу нашим читаоцима извести: па коме е позната и беседа кнежева и мисли „Хласа" о њой читао буде, тай ће свой суд лако изрећи. „Хлас" после кратког увода у каквом е руву и каквим гласом србски кнез свою престолну беседу говорио, продужуе овако: „као у пустиньи за манном чезнући род израильски, пазили су не само заступници народа србског него и цео србски народ и остала племена славенска на реч славенског кнеза; но сунямамо, да су слова беседе „алчуще" мисли слушаоца и читаоца заситиле."

„Цела е реч изведена оном „голубињом кроткошћу" коя би се истина у песмама, као редка врлина народа славенског врло лепо опевати могла; али у политичном животу народа никакве важности нема, а юначком племену наших србских соколова управо на пониженѣ служити може."

Да е сва беседа у форми апостолске проповеди саставлѣна, о том се сваки лако уверити може; но то ние іош тако велика мана, као оно поузданѣ у „високу мудрост" Порте, и приятељска одношеня између ове и Србие! Ово нам тако звони, као и речи кефалонског посланика у сабору атинском, који

би мирним путем, до Тесалиє, Епира и Крете доћи хтео. Лепи снови увек човека блаженим чине: ноћни крепе тело, а онай, кои и даню на яви саняти може, мора особити човек бити: двоструко блажен и душом и телом! Само є грдна штета, што у царству политике, билѣ блаженство не роди. Мирним путем до слободе и независности доћи, толико значи, као кад би когод скрштеним рукама уздао се да ће блага и богатства стећи. Турцима треба само разговетно доказати, да они своє градове немогу годишнѣ подмиривати са 50,000 дуката, па ће они одма заданути и кроз и кроз од ове спасоносне истине уверени, любећи се са Србима, Србију оставити, и братско им „с Богом остај!“ рећи.

Заиста, кад би се то тако догодити могло, све би досад на искуству основане и из природе човека написане повестнице у огань бацити требало; єр би овай догађай свима у очи казао, да лажу, и да се више из ньих, као из лажних, никаква наука за будућа поколеня вадити неможе. Бог є давно престао чинити чуда, — управо од то доба, одкако є нас умудрио, да ми правимо сами; али ако Турци, само због приятельског одношеня са данашньом владом србском, или болѣ с кнезом, градове оставе, ми ћемо почети веровати, да ако Грци, Срби и Бугари под Цариград с рожаним трубама дођу, да ће се и овай као Єерихон пред Чивутима у развалинама стропоштати.

Но да послушамо сам „Хлас“, шта далѣ о садржаю беседе мисли. „Почивали нада развитка Србиє на миру у приятельском одношеню к сузереной Порти, као што се из престолне беседе види, то стои та нада на врло слабим ногама, єр из тога благостаня, коє би из приятельског одношеня Порте к Србии изтицало, слабо би се Србия користила.“

О таким надама, из коих би на миру напредак Србиє ницао, могло би се само онде с правом говорити, где су државна одношеня бар на другом основу, а не као што є Србия, коя се у прелазном станю налази; а с друге стране где є Турска у свом разпаданю, коя нема довольно снаге да своя обећаня у дело приведе, баш кад би искрено мислила.“ И то є велика истина, кою би Србия мало точниє у претрес узети имала. „Нова ємства и нови добитци Србии“ како у престолной беседи стои, да су помоћу гарантних сила у Цариграду добивене, досад се іош ни у чем непоказаше; осим ако се у том єдином састоє, што паша од то доба ниє на Београд пуцао, и што су неколико турских чатрля остали пустих.

К великой и блаженой нади, коіой се кнез у своіой престолной беседи из „приятельских одношеня“ Турске и Србиє предао, узвикує „Хлас“ лепом ироніом, овако: „а шта ће тек бити, ако та одношеня, као што се престолна реч нада, іош боля постану; док влада србска и турска буду као Кастор и Полуке, єдна другу у нежном приятельству загрли, то ће тек бити времена! Само увек такова, па нам се неће хтети ни мрети!“

Заиста би то златна времена била, у коя, да се како косовски юнаци повратити узмогну, Милош би Мурата загрлио; а Карађорђе и Айдук-Вељко с дахиама и Гушанцем братиство пили.

„Србска би влада іош славния била него турска. Турски Орест учинио би из приятельства све по вольи србском Пиладу, увидио би, да су му његови градови у Србии више на шкоду него на корист, па би их даровао оданому Пиладу, и србска би се земля ослободила Турака.

„Ко зна неће ли за тим реч србске владе тако моћна бити, да ће се *висока мудрост Порте* како валя и на другу славенску браћу обазрети, и над сиротом се раіом смиловати.

„Већ из тога видимо, како се красна будућност у далекой перспективи србском народу указує, и све то без великих жртви, само мудрим понашанѣм србске владе.“

Уедаюћа ирония, ал се у Србии осетльивиим средствима до чуства долази; ирония є слаба из оних уста, коя немаю снаге, да речи своє и физичним доказима подкрепе.

Сад, почем є „Хлас“ програм србске владе у смотреню споляшнѣ политике протресао, прелази на унутарнѣ станѣ землѣ, на коє є, како у речи стои, особита позорност обраћена, по коіой ће Србия *поуздани кораком своіой будућности и благостаню у миру* (!?) корачати.

„Брине се србска влада отачаским старанѣм о уведеню порезне системе, о данку на со и дуван, као и о другим спасителним и добротворним стварима.

„Зато нетреба нико да іой за зло прими, што є на друге ствари, као на пример на слободу штампе заборавила“

Прелази по том на народну войску, коя є за сад, због миролюбивости србске владе само за параде определѣна. А из речи престолне беседе, где кнез вели: „нека Бог благослови Србию“, мисли „Хлас“ да то неће тако скоро бити, ако се изпуненѣ тога благослова од владе очекивало буде.

Он дели владу од кнеза, и овой приписує кривицу „што му се у Србии нечини да є добро.“ Но одма мало ниже пита: „а од кога се има надати народ србски поболшаню своє владе, него од кнеза?“ Па колико штедећи кнежеву личност обилази, опет ю є толико дирнуо, да излази, да є он свему крив што є тако, као што є данас, а не болѣ; єр говори: „на што има владаоца, кад тай неби морао гледати, да му влада такова буде, какву народ жели? Или може ли то за правданѣ служити, што владаоц пушћа владу своју да управля тако, како за добро нађе, небринући се, є ли то бар по његовом увереню добро или не?“

„Таки владаоц истина да може поред тога врло валян човек бити, и све друге невладалачке людске врлине имати, али као владаоц ни до какве славе доћи неће.

„Зато би желити било, да би та несретна одношеня, коя из несагласия министарства србског с тежњама кнева изтичу, у претрес се узела, коє би народу србском веће ємство за његову будућност било, него данашнѣ србско министарство, коє се чини, да због маловажних своих интереса и унутарньих намера на свой позив и народа србског заборавля.“

Тако „Хлас“ о садашнѣм станю Србиє и о престолной беседи.

„Хлас“ є овай предмет болѣ сватио, него што обично о србским стварма говори; но само му се то замерити може, да на єдном месту штедећи особу кнежеву, на министарство лягу баца; а на другом опет од овога єдинога поправку очекующи, сам са собом у противречиє долази. Јер є ово вечна истина: *какав є владаоц, така му є и влада.* Код юначког и ратоборног владаоца, неможе бити млаконя министар; кои сам своим очима све види, и своим разумом сваћа и разпознає, том су министри само помоћници, а не увек меродавни саветници и учительи.

Истина и ясност човечество напредку води; полуистине могу за гдеког софисте катедром места имати, где ни говорнику ни слушаоцима веће шкоде нанети неће, него што им часе убия, кои би на што користниє употреблѣни бити могли. Разясняванѣ ствари, коє се будућности и среће єдног народа тичу, мораю ясно и отворено изречене бити, ако желимо да плодом уроде, кои напредак и развитак изискую.

Ако има у Србии кривице на министарству, има и на кнезу; єр влада без кнеза нечини ништа, кнез без владе доста. Ако би пак понашанѣ и кнеза и владе Србии кадгод од користи бити могло, то би заслуга и єдне и другога била. Ми се у сваком случаю овога придржавамо: „ко ради, и Бог му помаже“, и: „ко себе сам оставля, ниє туђе помоћи достоян.“ б.

Єдна реч нашим капиталистима.

Новиє време увидило є, да су новчани заводи од непрорачуниме користи за сиромашние становничтво, и зато су се у свима држава друштвама нашла, коя ово племенито подузеће дижу, улагаюћи свой новац у њега, да потребитием рука помоћи буду, и да га од пропасти избаве, коя манѣ више, свима од *лихвоимаца* (вухерера) прети Но колико є истина, да се оваки заводи свуда подижу, то су они до данас (код нас) само богатиим притежательима непокретних добара приступна; кои своіом непокретном имовином или другом коіом радньом велики капитал репрезентую (представляю). Између других, ово є по мом суду найглавнии узрок: до тога займа из наших штедионичких завода доћи, с толиким є непотребним условима и обвезателствама скопчано, да се млоги ратосиляю и єдан корак ради займа чинити, кад напред знаю, да би на пола пута застати морали; єр свима тим ненуждним условима подврћи се, изгледа им мало млого. Да све струге раднѣ и благостаня чрез то млого трпе, као: трговина, польоделство, скотоводство, сасвим є ясно; єр се нико неналази ко би манѣ имућной класи у нужди у помоћ притекао.

Нужду оваких новчаних завода, кои би на брзу руку потребитиим класама становничтва у заям давали, найясниє є ланьска година засведочила; у коіой човек с породицом, кои малог добра притежатель беше, но с коим є навек за добрих година поштено на крај излазити могао, и све своє потребе подмирити — неможе лане свою породицу заранити; єр благотворни заводи на веће капитале гледе. Єдна дакле неплодна година, породила є толико неволѣ, да сваком треба да на срцу буде, да се у будуће такав непредвиђени случай предупреди.

Овде ћу започети код оних, кои се са скотоводством занимаю, да покажем, у какву су несрећу они нарочито пали, кои овце држе, а подпоре ни одкуд неимаше.

Избрани синови божии, као найрафинирати шпекуланти, имадоше лане, кад є цео други свет уздисао, калифорниске изворе за се отворене. Они идоше од човека до човека — где знадоше да се осим стоке и других непокретности налази, и нудише новцем. Люди у крайньой невольи примаше новац под оним условима какве им ови диктираше, и сви се скупа єдной породици принадлежећи in solidum обвезати морадоше, да са целим своим иманѣм добри стоє, да ће заям вратити.

Тако Чивути на две године издавши новце, помогоше за тренуће наш страдаюћи народ, а после га притискоше. Из оваке дакле манипулациє, за ньих є неизмерна користи, за наш свет известна пропаст.

Да би овоме лако било на пут стати, кад би се наше капиталисте сложиле и таки новчани завод завеле, кои би по умереним процентима потребитиим у време нужде помагао, мислим да ће сваки лако увидити.

Но и власти би требале, да позорност свою на то обрате, да *вухерующи* народ неживи само од зноя чела нашег; єр іош єдна ланьска година, учинила би децу Авраамлю господарима покретних и непокретних добара.

За сада нека буде оволико доста; очекующи, да ће изкусниє перо іош болѣ ствар разяснити, и бржег мелема на рану наћи, доцниє ћу саобштити моє мисли, како би таки благотворни скуп наших капиталиста у живот ступити могао. О. Л.

О реформи наших гимназия.

(Свршетак.)

„Тунова система — починѣ се то разлаганѣ — ниє могла одговорити очекиваню због тога, што се многе наредбе нѣне нису могле сложити са дотичним *народним* и културним околностима разних народа ове полиглотске (многоезичне) државе. Идее са-

ставка организације сачиняваю некако тек чисту зраку светлости, коя се тек у призми народних нагледа преломити и народну бою примити мора, да се на свима точкама монархие асимилирила (изедначи). То не пође за руком, и цела система остаде — особито у Унгарской — непопуларна, шта више и мрзка. — Сада дође год. 1861. „Странци“ одоше из землѣ, школе бише домаћим рукама предане, народни идиоми као предавни езици бише уведени. Станѣ средньих школа се битно изменило. При слабом избору потребних сила ние се могло пропустити да су поред способних и манѣ способни на катедру ступили, и да су народни езици често на штету праве знанствености унапређивани. У Августу 1861. би сазвана комисия у Будим коя се већом части из школника калуђерског станя састояла, да на основу мнѣния изисканих од поединих учительских тѣлеса, нов *план организације* изради, кои би имао по найвишем одобреню, на место Туновога доћи. Наше не меродавно мнѣнѣ о томе послу, кое у кратко изражуемо то е, да он у обште ослањаюћи се више на практичним него на теоретичким сновима, настоява посебним потребама землѣ угодити, и многа валяна определеня садржана и у сваком обзиру добрих приметба има; с друге стране пак, рекли би, да сувише Тунову систему проганяюћи и са живом успоменом пре постоећих установа, врло се мало обзире на устройство школа у круновинама, *у више прилика се на шлендриян пре* 1848. *год. враћа, и такве нагледе развия, кое се захтеванѣм новиег времена и обштим интересима праве знанствености не могу у складност довести.* Међу ове недостатке рачунамо ми н. пр. већ више пута укорено *изключенѣ нѣмачког езика* из реда редовних предмета; премештанѣ грчкога езика у горнѣ три класе; препоруку за „Quae maribus,“ „Nomina composita,“ и „vocalem breviant etc“; уваћанѣ свих грана философие у горньой гимназии, при чему метафизика и етика већ у седму класу долазе; желю, да се уведе *читанка светих отаца;* уваћанѣ цивилне архитектуре и пољодѣлског књиговодства итд. — коима институциями се битност гимназие као преправне школе за свеучилиштну науку у основноме начелу своме променює и у битно други завод преобража, него што би по нарави своіой могао и требао бити.

Будући да овай предлог због кратког времена найвишем месту ние могао подчешен бити, би на брзу руку *провизоран план* израђен и уведен, кои е требао бити нека средина међу Туновом системом и будимским предлогом, кои пак у истину, као да — *недостатке обоих спая.* Овом приликом не може до душе намера наша бити, да подробно све недостатке нѣгове представити покушамо; ми ћемо само споляшнѣ недостатке показати, по коима план тай не само да дели унгарске гимназие од гимназия других круновина, и прелаз из оних у ове отешчава, шта више у обзиру неких предмета и немогућним чини, него е и у самой земльи на разним заводима тако разно схваћен, да услѣд тога — као што се из програма видити може — скоро свака гимназия има друго устройство, други план ученя, другчие разделѣне часове итд.“

Радикално средство, кое брошура препоручує, састояло би се у том, да се у место досадашнѣг разделеня средньих школа на гимназие и реалне школе, напросто *реалне гимназие* уведу; но будући е за то сада слаб изглед, то захтева она, *да се реалним наукама еднаки брой школских часова, као и лингвистичним одреди, далѣ да се философичке дисциплине из гимназиялних наука сасвим избришу.* Односно мотивиранѣ е врло занимљиво, и зато саобштавамо главне црте нѣгове.

„Ми истина имамо узрока бояти се, да ће таково представлянѣ природних наука на гимназияма, на многа противусловия наићи; и зато узимамо слободу мненѣ наше на следећим речима великога *Хумболдша* оправдати: „Равна оцена свих части природних наука е прва потреба садашнѣга времена, у ком е материялно богатство и растеће благостанѣ народа на прилѣжниem употрблѣню природних сила основано. Найповршнии поглед на станѣ садашнѣ Европе учи нас, да при неednaком утркиваню и траећем закосненю, мора почастно сманьиванѣ, а найпосле и уништенѣ народног богатства наступити.... Само озбильно оживленѣ хемийских математских и природнохисториских наука, може стати на пут злу, што од те стране долази.“ А далѣ ниже: „Наклоност к оживленю обртничке прилѣжности и к частима природнога знаня, кое не посредно на то дѣйствує (а то е характеристични значай нашега доба) не може ни испитиваню на полю философие, старина и хисторие шкодити, нити може све оживляваюћи задах фантазие племенитом дѣлованю образуюће вештине, уклонити. Где се под заштитом мудрих закона и слободних институция сви цветови културе снажно развияю, ту у мирном утркиваню не може ни една тежня духа другой штетна бити.“

Будимска конференция се изяснила за приманѣ већине философских наука, нарочито метафизике, етике, и хисторие философие. Ми не можемо овай наглед одобрити. Међу свима струкама кое могу бити предмет науке у гимназии, нема ни едне, коя би како у знанственом тако и педагожком обзиру од тако великог замашая била, као што е философия. Ова и не спада у ред осталих дисциплина. Ер ове и без изнимке баве са дѣлима стварним, кое оне под извѣстне нагледне точке ставити и из поймова разяснити настое; философия строго узета пак не бави се са дѣлима стварним, него са поймовима изведеним из сматраня оних, и предпоставля сходно задатку томе, не разяньиво, него управо критичко мишлѣнѣ. Све емпиричке знаности: хистория, езици, и уобште свака струка, у колико се стварноме *оснива,* сачинява предходну школу философие, ер она развия поймове, идее, кое сачиняваю предмет философског обраћиваня, или му бар као излазна точка служе. Философия е найвиша знаност, она е некако као завршни камен свих осталих знаности, будући да она разбистраванѣм и допуняванѣм развиених од ньих поймова, знанѣ човечие у обште завршує. И зато може права философия, т.е. метафизика, коя найвиши ступань мишленя предпоставля, — кои равне особе у разно доба, а многи никада не постижу — може бити само знаност люди, кои су душевно и тѣлесно у истину зрели. И то ће бити узрок, што се у найизображениим државама Европе ти предмети у средньим школама не предаю; то узрок ономе, што се код нас професори свеучилиштни, поред свих светлих резултата, (?) кое поедине гимназие приликом испита на полю философие показую, ипак туже, да младићи прелазећи из гимназие у свеучилиште, нису у станю особито у првим годинама абстрактно мислити и премислити и предаване предмете разумети, чиме се они привидно светли резултати, довольно обараю. — Будући се далѣ метафизика са найузвишениим идеама човечиег духа занима, то она повлачи и поедине предмете верозакона, н. пр. постоянѣ Бога, безсмртност душе итд. у круг своих разсматраня. Од Канта пак саглашаваю се већином философске системе у томе, да е решенѣ горепоменутих проблема теориским путем тим манѣ могуће, чим е сигурние, да се категорие разума, кое се на тѣлесном полю употребити могу, не могу на предмете вишеземне применити, ер ови последньи међу постулате практичног разума спадаю. Почем дакле точно разумеванѣ ових питаня много зрелию душевну силу предпоставляла, него што се у младића од 16—17 година у VII. школи налази, то се можемо основано побояти, да ће само у полак или зло разумлѣна метафизика више шкодити него хаснити. и да ће се код нас она пословица изпунити: „Philosophia libata abducit a Deo, penitus hausta reducit ad Deum.*)“

Метафизика би се дакле морала из реда учебних предмета на гимназии изключити, и само тако звана философичка пропедевтика логика психология и енциклопедички увод у философию имали би се придружити гимназиялним наукама.“

Разуме се по себи, да ми неможемо броширу ту у свима подробним питаньима овде извести, и зато е свима, кои су од те струке, найтоплие препоручуемо. — Жалостна али истинита е коначна приметба те брошуре: да ће положай носилаца предаваня (професора) дотле сачиняватн ахилску пету наших школа, „док год буде с едне стране жалостно материялно станѣ учителя, болѣ снаге од учительскег станя више застрашавало него примамльивало, и док с друге стране не буде онима, кои се томе станю посвете, више прилика дано, да темељно знанствено изображенѣ стеку и са културним станѣм изображене Европе се болѣ упознаду, него што е до сада бивало.“ — Са струкама научним мораю се и учитељи реформирати.

У Новом Саду 28 авг. Овде се данас жалостан и несрећан случай догодио. На пенз. обрштару Нешковићу већ се од неколико неделя показли знаци душевне болести, коя е данас у право беснило прешла. Ютрос око 10 сати дође он у дућан крояча Феликса на пияци, кои е пре неког времена дао брияче свое да их наоштрити даде, и без сваког повода повикне на овога: Где су мои брياчи?“ — Свали га на землю и бар да е ко предупредити могао, зададе му оштрим едним повеликим ловачким ножем шест рана, страном у дольну страну трбуа, страном у бутине. Кад е то дѣло учинио, позван од вар. пандура отиђе у вар. кућу код капетание, но почем се овде на войничку патролу чекало, у забуни той сиђе се доле и отиђе кући. Дошавши патрола и вар. момци едва су били у станю свладати га и вевати. Несретни болестник тай човек у найбольим годинама кои е пре болести свое обште уважен био, однешен е у петроварадинску болницу. — О ранама крояча Феликса іош нису могли лечници пресуду изрећи, да ли е коя смртоносна; болестник е за сад іош при себи. —

ДОПИСИ.

К. Срб. вел. Ст. Миклош 18. августа. Данас у 8 Сати у вече имадосмо велику свечаност. Велики жупан Господин Стефан Петровић, изволио е у наше место доћи, ради подиваня едне економске школе. Долазак нѣгов яко нас е обрадовао, ер е од велике важности за нас. Становничство овога места похити, да свога високога госта усрдно едном бакльадом почествує. Ово е био знаменит дан за нас, кога ћемо се дуго време сладко сећати. Пред станом овдашнѣга властелина грофа Наке, гди е г. в жупан одсео био, непрегледна се светина скупила без разлике вере и народности. Два говорника, едан на мађарском, а други на србском езику поздраве г. вел. жупана. Одушевлнѣ е велико било. — Но кад вел. жупан одпоздравляти заче, прво на мађарском а после на србском езику, сила и озбильност говора сваког е дубоко тронула, сваки е пазльивост свою усугубио, сваки се усили, да што више чує и запамти, од мудри савета, кои, као благодетна роса на душу и срце читаве публике падаше. Он е са очинском любави препоручивао, да се међу собом любимо, слажемо и у братимству живимо; да се клонимо раздора; мрзости и неслоге; опоминяо нас е на дужности поданичке и грађанске и. т. д.

Но ова свечана почест, кою е становничество в. Ст. Миклошко г. жупану учинило, ние само ласканѣ и нека уобичаена дужност. Она е од веће важности и прави е излив любави и благодарности пуног срца, ер іошт е пресан траг ланьске несрећне године, іошт се слатко опоминѣмо свию они, кои се неуморно трудише, да нас од очевидне и смрћу претеће пропасти спасу. У оно време, кад е нужда найвећи сте-

---

*) Површено схваћена философия одвлачи од Бога, сасвим изцрплѣна повраћа к Богу. —

пен достигла, и кад е смрт од глади неизбежима била, ступи г. Стефани Петровић вел. жупан на кормило жупание торенталске и своіом уређеном уметношћу, редком енергиом и точношћу, неуморним настаяванѣм и посредованѣм код найвишег места, све нас од найвеће нужде и очевидне пропасти избави; зато е и било овдашнѣ становничство при долазку нѣговом тако одушевлѣно, любави и благодарног осећаня испунѣно, да е желно очекивало овай час, кад ће свога високог благодѣя у средини своіой видити и благодарност свою изказати моћи. —

А ко незна, како е исти г. в. жупан народ српски као посланик и при избору Архиепископа заступао, давши своим мудрим предлогом сабору правац кои ће народ на законом путу к цельи довести. Живио дакле држави и народу, на нѣга се и други угледали.

Унгарска.

„М. Шайто“ явля да е комисия краль унг. Наместничтва, коіой е поверено уређенѣ питаня о народностима, добила од вис. дворске канцеларие упутство, да операт свой, кои ће се унгарском сабору као законски предлог поднети, што скорие доврши.

— Приликом регулираня школа у Унгарской, издала е висока дворска канцелария прошле године провизорни школски ред, у ком е такођер и то определѣно било, кое су гимназие мађарске, кое славенске, кое немачке и кое мешовите. У том обзиру су се у течаю прошле године неке диференцие показале, због чега е дворска канцелария наредила, да се има нов ревизиран школски ред издати, кои ће те диференцие у ред довести, кои ће дефитивно важити.

— Многи листови доносе глас да се у Унгарской образовала, партия коя се на источно-консервативно начело ослана, и коя ће наскоро за унапређенѣ посредованя активно дѣловати почети. Врло упада у очи — каже „Фтрлд“ — како се „Фремденбл.“ покушаима посредованя од те стране противи. „Ако се у Унгарской доиста намерава измиренѣ и посредованѣ то мора управо од пређашнѣ крайнѣ странке долазити; ер пре се не може веровати да се измиренѣ поштено намерава и да ће се посредованѣ извести моћи.... Дакле не „Пешти Хирнек,“ него „Пешти Напло“ мора проговорити и програм поставити иначе имамо само политичке агенте, а никако посредуюћу партию пред собом.

— „Ботш.“ пише: Као што чуемо неће моћи унгарска организация судова наскоро у живот ступити. Предлог организание власт е код дворске канцеларие готов и сада е по свой прилици у претресу код државнога савета. Царско потврђенѣ пак тешко ће изићи пре повратка председника министарства, вел. войводе Райнера. Кад организация власти санкцию Н. В. добие, онда ће бити конкурс за попунѣнѣ места расписан. По томе е дакле ухитрено кад се тврди, да ће нова организация већ 1. октобра о. г. у живот ступити. Ми чуемо само говорити, да се око тога посла яко журе, да би се што скорие поболшале судске околности.

Аустрия.

Из Беча являю од 25 авг. Данас е седница конференције. „Ген. Корр.“ явля из Копенхагена од 22 авг. Данским пуномоћницима у Бечу послана су нова упутства. Дѣйства тих упутства бит ће та, да ће се преговори пожурити, ер данска влада дае чинити предлоге, кои смераю на скланянѣ препона. При томе би се имале пре свега нова граница међу Шлезвигом и Јитландом у претрес узети.

— Бечки виши суд е пресуду првостепеног суда против др. Франца Шузелка у целом садржаю потврдио.

— Нѣгово величество е юче пре подне приватне аудиенције давало. Са Треном кои е прекюће из Минхена овамо стигао, дошли су велики войвода Райнер са супругом, затим вел. войвода Албрехт са кћерима Марином Терезиом и Матилдом. Дочекали су их на желѣзници вел. войводе Вилхелм и Леополд.

Србия.

Из Београда саобштава „Политика“ едан допис од 21. августа, у ком се отворена великогоспоинска скупштина „момедиом“ и таквом комплиментуюћом махином назива, коя ће горе него она од год. 1861. у найдубльой оданости све што од министра и кнеза долазило буде примити.

„Комисия, коіой е поверено саставлянѣ адресе на престолни говор, опуномоћена е да себи за председника ма и коег секретара скупштине, кое е влада наименовала, дакле не депутирца, избере, — ови пак по закону од год. 1861. немаю никаквога гласа у скупштини, него имаю само записнике водити. И ипак е такав за начелника комисие изабран.

Будући да од чланова комисие ни едан ние у концепту вешт, то е наравно тай секретар адресу састављао, а овай се као верни слуга потрудио слаборат министрима поднети, после чега е mutatis mutandis од комисие предложен и од скупштине и увело без дискусие найпонизние примлѣна и кнезу поднешена.

„Много ће се код нас — вели дописник — у парламентарном животу іош доживити; мислим да сам вам већ явио да су седнице скупштине никога не пуштаю унутра!

Као узрок тога, о чему у осталом у скупштинском закону од год. 1861 спомена нема, наводи влада, да би се прости скупштинари од публике збунити могли; но будући то не стои, као што се из прекиданя престолног говора види, то ће изключенѣ то бити само средство да се радня скупштине преко кнеж. секретара по вольи министериялной прекрои.

Председник е едан трговац из Ягодине; а подпредседник едан трговац из Шабца. Имена им знати, нећете ни ви ни политички свет Европе любопитльив бити.

У будуће дакле знайте: У обзиру на скупштинску едну имате очекивати само оно, што званичне новине саобштавале буду. Dixi et salvavi animam meam.

По званичном иввештаю има у Србии 290 основних школа, 350 учителя, 11.751 ученика; женских пак било е: 28 школа, 37 учительки, 1741 ученица. У почетку прошле школске године уписало се у све основне школе у Србии 13590, а свршило е течай школски, као што споменусмо 11.751, дакле 2584 ученика више него предидуће године.

По рачуну, кои е министарство просвѣтних и црквених дѣла скупштини народной поднело, потрошено е године 1863 1.795.253 пор. гроша.

Русия и Польска.

У Петроград стигао е из Оренбурга глас: да е едно одделенѣ войске руске од 400 момака 14 юлия у маршу из Азрета у Џамкент од едне грдне гомиле номадског народа Коканца (12.000 пешака и 8000 коњника) нападнуто било. Овде су руски войници чудеса храбрости починили; они су се два дана противу толике силе непријательске држали, крчећи себи пут кров непријателя, докле се ни су трећи дан с военим корпусом генерала Черњаева сединили. Штета е код непријателя грдна. Они су добили допуштенѣ да могу свое мртве скупити, коих е било 513. На руской страни ранѣна су два официра, 13 е момака пало а 44 ранѣно. Русия се нада, да ће се трговачки пут у Хину не само за Русе, него и за Европу отворити, кад се та племена покоре.

Грчка.

Гласови, кои из Атине стижу, хрђаво по младог краля гуде. Едни желе, да се он ни ушта не меша, и да по начелма устава ништа радити не сме. Оваковом роллом, кажу, да се краль Ђорђе и задоволява, и да време свое већином у яханю и читаню француских романа проводи — у забави, коя е младим нѣговим годинама природна. Други то негодую, и доказую, да е он позван, да сродне угнѣтене народе ослободи, а не да време свое у бадавадисаню проводи. Због тога он е код оних, кои се за потомке шпартанске држе, сву популарност изгубио, и већ се бое, да страним упливима нова преврата не буде.

Романия.

У Букурешту 14 авг. Закон коим се пољодѣлци ослобођаваю изишао е, и ступит ће од Ђурђева дне 1865 у живот. У исто доба е с њиме издао кнез Куза следећу прокламацию:

„Землѣдѣлци! Ваша найживља нада обећанѣ кое су велике силе у чрт. 46 паризке конвенције изрекли, односеће се на интересе отачбине и на сигурност землѣпритежаня, као и найжельния тежня моя изпунѣна е; робота е укинута, и ви сте слободни властници земаля кое притежавате. Скрушеним срцем приступите дакле олтару и из свег срца захвалите Богу, што е помоћу нѣговом дан овай осванув. Ер од данас сте слободни, имате свое собствене независно земльиште, имате драгу любезну отачбину. Све насилне свезе међу ваши и спахияма укинуте су уз одслату праведне накнаде, и од сада постое међу ваши само интереси независнога саобраштая. Као слободни господари, кои сте сада постали, незаборавите да сте землѣдѣлци и да треба землю да обдѣлавате. Поправлайте е, ђубрите поля своя, садите арте, оснивайте школе, да синови ваши науче употребити она права, коя су им актама од 2 мая дарованы. Но пре свега нека вам е на срцу, да останете оно што сте: мирни и уредни люди. Имайте повереня у кнезу вашем, кои само оно хоће, што е по вас добро Дайте свима пример у покорности према законима и у любави к отачбини.

А сада, драги землѣдѣлци, одайте се са радошћу и любави послу, кои човека облагороћава, уздиже и богати; и Бог отаца наших нека благослови семе ваше кое ћете прво вашой ослобођеной земльи поверити. Дано у Букурешту дне 14 августа 1864. Александер Іован I. —Коголничано, Крецулеску, Даланеску, ђенерал Ману.

Да би утешио г. уредника „Данице“ кои се у бр. 34. „Данице“ узмуцао, што я за 11 табака „Црквенога листа“ годишню предплату од 4 фр. иштем, одговарам му: истина е, да ће „Црквени лист“ у свезкама 11 пути у години изилазити, али ние истина, као што вели исти уредник, да ће кроз целу годину само 11 табака изаћи, ербо я то нисам нигди казао, и то би ми се могло само онда пребацити, кад би по свршетку године заиста 11 табака изашло; а овако една свезка може имати и више табака, и то ће зависити од броя пренумеранта, колико ће табака, више ил манѣ, коя свека имати, ер ако узрасте брой пренумеранта, растиће и свака свезка са више табака, и за овай случай ставлѣна е годишня предплата од 4 фор.; буде ли пак толики брой пренумеранта, да свака свезка неће моћи имати више од 1. табака, онда ће наравно и цена томе брою одговорити.

Међутим уреднику „Данице“ кои треба да е као и Даница светао, чист, истинит, благ, безлобльив, не приличи никако, да онаким злобним тоном пише о поменутой моіой предплати.

Св. Стојадиновић.

ТРГОВИНА.

„П. Л. У Пешта 25. авг: Време е умерено топло и пријатно, 14—180 Р. —

Житна нияца. Радња у рани е врло слаба ер се спекуланти устежу, а овдашньи трошиоци као и страни купци чекаю, и зато е изглед да ће цена шеници опет мало натраг тргнути. Данас е продано 4000 мер. разног квалитета, стари еспап, 85—86 фун. по 3 фор. 25—35 нов. на 3 месеца, дальe 1000 мер. старе бачке 84 и по 88 фун. по 3 фор. 25 нов. за готов новац, нове шенице 1500 мер. потиске и банатске 88—89 фун. а 3 фор. 15 нов. на 3 месеца, 1000 мер. потиске 88—88 и по фун. по 3 фор. 50 нов. на 3 месеца, 5000 мер. потиске 85 фун. по 2 фор. 75 нов. за готов повао и 1000 мер. ваесен, бургске 85 и по 87 фун. по 3 фор. на 3 месеца.

Бечка берза од 28. августа.

Дукати — — — — — — — —	5 37
Сребро — — — — — — — —	113 —

Уредник и издаватель Петар Нинковић.

Брзотиском Игнята Фукса у Н. Саду.